

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/EO.2013.010>

Znaczenie Gdańska w planach operacyjnych Reichsheer

Niemcy zdawali sobie sprawę, że opanowanie Gdańska w razie konfliktu z Rzeszą ma dla Polski duże znaczenie, dając temu wyraz choćby w prowadzonych grach wojennych¹. Nic zatem dziwnego, że podjęto szereg kroków mających na celu zwiększenie obronności Wolnego Miasta. Oprócz wsparcia finansowego, zastanawiano się m.in. nad reorganizacją miejscowej policji².

Publikowany poniżej dokument ukazuje ostateczny cel wzmocnienia sił Gdańska, jakim było sformowanie 10 batalionów piechoty. W ten sposób można ocenić realne możliwości obrony przed polskimi oddziałami interwencyjnymi. Cenny jest również zarys zadań operacyjnych, wyznaczonych baonom, które miały powstać na terenie Wolnego Miasta. Warto zwrócić uwagę na ich czysto defensywny i osłonowy charakter.

Dokument ten jest także jednym z tych czysto militarnych źródeł³, które świadczą jednoznacznie o tym, że Polsko-Niemiecka Deklaracja o Nie-

¹ Szerzej zob. J. Centek, *Jak Niemcy wyobrażali sobie konflikt z Polską. Analiza gier wojennych z lat 20. XX wieku*, [in:] *Od armii komputowej do narodowej IV*, pod red. W. Rezmera, Toruń 2012, s. 323–348.

² Przygotowano memoriał, który miał przekształcić policję gdańską w trzy pionier – policyjny, wojskowy oraz rezerwę, rekrutowaną z obywateli (zob. BA-MA, RH 15/2, Denkschrift über eine Neuorganisation der gesamten Danziger Polizei).

³ Przykładowo w studium operacyjnym z 1935 r. nie brano Polski pod uwagę jako potencjalnego przeciwnika, zakładając jej neutralność (zob. BA-MA, RH 2/25, Wehrmachtsamt, Nr. 1137/359 K. L. Ia, Berlin 30.03.1935 r.; ibidem 2/25, Der Chef der Heeresleitung, T.A. Nr. 1079/35 g. Kdos. T I I, Stellungnahme zur Studie W.A. Nr. 1137 geh. Kdos. L Ia v. 30.3.35, Berlin 5.04.1935 r.).

stosowaniu Przemocy miała istotny wpływ na niemieckie przygotowania mobilizacyjne oraz plany operacyjne.

Ponieważ źródła dotyczące Reichsheer są przechowywane w zespołach pozostałych po późniejszych instytucjach i jednostkach Wehrmachtu, z tego względu publikowany dokument znajduje się w zespole *OKH/Allgemeines Heeresamt*, w teczce o sygnaturze RH 15/2.

Przygotowując dokument do edycji, przetłumaczono nie tylko treść maszynopisu, ale także odręcznych notatek na marginesie. Jeżeli nie zaznaczono inaczej, wszystkie podkreślenia pochodzą z tekstu maszynopisu. W miarę możliwości odtworzono też układ treści oryginału.

Jarosław Centek

Minister Reichswchry
T. A. Nr 490/34 g. Kdos. T 2 I B¹

Berlin, ^a17.4.34^a
4 Kopie
2 Kopia

Tajny materiał dowódcy!²

^bOgólny Urząd Wojsk Lądowych
Nad[eszło] 18.4.34 M 3739/34 g II^b

Do
Dowództwa I Okręgu Wojskowego

^c1.) Niezbędne skreślenie w przedostatnim akapicie. W odpowiedzi na pismo Dow[ództwa] O[kręgu] I 184/34 g. Kdos. Poniżej zostaną krótko zarysowane zadania, które przypadają ^dGdańskowi^d w ramach obrony kraju:

Tel[efonicznie]
załatwione

z T[ruppen]
A[mtem] (T2)³

2.) d[o] a[kt]
O[gólny]
U[rząd] W[ojsk
Lądowych]

z p[olecenia]
Osterkamp^c

1.) W zbr[oynym] konflikcie Gdańsk–Polska Niemcy mają interes w tym, by Gdańsk nie został zajęty przez Polaków, lecz przeciwstawił się takiemu gwałtowi zbrojnie.

Tylko wtedy na te zajścia zostanie skierowana uwaga świata i będzie można skłonić Ligę Narodów do interwencji.

2.) W razie wojny Niemcy–Polska ważne jest, by Gdańsk nie został niespodziewanie i nagle zajęty przez polskie siły.

W przeciwnym razie powstaje niebezpieczeństwo, że nieprzyjaciel przekroczy Nogat na wysokości

^a Data naniesiona ręcznie.

^b Pieczęć z wypisaną ręcznie datą i numerem.

^c Notatka odręczna na marginesie.

^d Podkreślenie ręczne.

¹ Nagłówek zawiera informacje: bieżący numer dokumentu/rok, gradacja tajności, instytucja sprawcza.

² *Geheime Kommandosache* – najwyższy stopień tajności, odnotowany także w nagłówku skrótem g. Kdos.

³ Był to Wydział Organizacyjny Truppenamtu, czyli faktycznego Sztabu Generalnego niemieckich wojsk lądowych (zob. J. Centek, *Organizacja niemieckich naczelnych władz wojskowych 1918–1933*, [w:] *Od armii komputowej do narodowej III. Problemy organizacyjne sił zbrojnych od XVI do XX wieku*, pod red. J. Centka, M. Krotofila, Toruń 2009, s. 291).

i poniżej Malborka i wyjdzie na tyły związków⁴ wschodniopr[uskich] walczących jeszcze dalej na poł[udnie] na pozycji oparcia *Grenzschtutzu*⁵ związków i odetnie od Pozycji Lidzbarskiej⁶.

Jeżeli Pozycja Lidzbarska zostanie zdobyta, to w dalszych walkach nie przypada Gdańskowi żadne szczególne znaczenie; do tego czasu także w Gdańsku zostanie złamany wszelki opór.

3.) Z punktu widzenia prowadzenia wojny na morzu jest istotne, by uczynić gdański port nieprzydatnym dla polskich sił morskich i zniszczyć zgromadzone na Westerplatte zapasy amunicji i min.

Do wypełnienia tych zadań wprowadzie w zasadzie zostanie utrzymany przedłożony s[wego] cz[asu] plan organizacyjny. Jednak z uwagi na zawarty w międzyczasie układ z Polską⁷ z militarnego punktu widzenia jest akceptowalne, a z powodów zewnątrzpolitycznych nawet konieczne, spowolnienie tempa rozbudowy gdańskich sił zbrojnych i jako cel końcowy przewidzenie sformowania łącznie tylko 10 batalionów. To daje Kierownictwu Wojsk Lądowych możliwość, właśnie w obu nadchodzących latach budżetowych, które stawiają pod względem finansowym nadzwyczaj wysokie wymagania⁸, utrzymać dodatki dla Gdańska w mniejszych granicach.

⁴ Użyty w oryginale termin *Verband* oznacza związek (operacyjny), ale także dla zachowania tajności jako *Grenzschtutz-Verband* określano dywizję Grenzschtutzu. Najprawdopodobniej w takim znaczeniu użyto go również w tym miejscu.

⁵ *Grenzschtutzrückhaltstellung*, tj. linia umocnień w pobliżu granicy, na której zamierzano stawić pierwszy opór jednostkom nieprzyjaciela.

⁶ Były to nowe fortyfikacje, wzniesione w tym rejonie w okresie międzywojennym. Prace rozpoczęto w 1932 r., a już w 1934 r. mogła ona spełnić swoje zadanie, jakim było powstrzymanie nieprzyjaciela, by zyskać czas potrzebny na przeprowadzenie mobilizacji sił wschodniopruskich. Szerzej zob. K. Burk, *Die deutschen Landesbefestigungen im Osten 1919–1945*, Osnabrück 1993, s. 26–28; K. Biskup, *Wstępne rozpoznanie zasobu fortyfikacji XIX- i XX-wiecznych na obszarze b. Prus Wschodnich*, „Infort. Biuletyn Miłośników Fortyfikacji” 1996, nr 1, s. 10.

⁷ Tj. deklarację o niestosowaniu przemocy.

⁸ Chodzi o lata budżetowe 1934/1935 oraz 1935/1936, każdorazowo zaczynające się 1 kwietnia i kończące 31 marca roku następnego. W tym okresie Niemcy planowały początkowo przeprowadzenie potrojenia liczebności Reichsheer, a następnie wprowadzenie powszechnego obowiązku służby wojskowej, sformowanie lotnictwa, a także rozbudowę floty.

^aUstalone
z T[ruppen]
A[mtem] (II)^a

Na rok budżetowy 1934⁹ będzie tym samym
½ miliona Reichsmark
oddane do dyspozycji z budżetu wojsk lądowych
^{bi} ze strony ministerstwa finansów wstawione w budżet
Gdańska^b.

Dla obliczenia dalszych środków, które winny być
przygotowane w następnych latach należy przedstawić
kosztorys, oparty na [założeniu, że] wraz z wygaśnię-
ciem układu z Gdańskiem (jesień 1938) nastąpi koniec
formowania 10 batalionów.

v[on]

Blomberg

Po odejściu

^aO[gólny U[rząd] W[ojsk Lądowych]^a
Urząd Sił Zbr[oynych] (L)¹⁰
po odpisie d[o] w[iadomości]

Summary

The document concerns the matter of secret armaments financed by the Reich in Gdańsk area. Somewhat by the way, it presents the city's significance in Reichsheer's operational plans in case of a conflict with Poland. The document also provides the number of 10 battalions as the target for building up troops in Free City of Gdańsk. It also shows the influence of the Polish-German declaration of refraining from hostilities on German secret armaments.

^a Skreślone ręcznie.

^b Notatka odręczna na marginesie.

⁹ Tj. od 1 kwietnia 1934 r. do 31 marca 1935 r.

¹⁰ Oryg. Wehrm[acht] Amt (L). Powstał on w miejsce funkcjonującego wcześniej Urzędu Ministerialnego, który skupiał wcześniej wszystkie urzędy podległe bezpośrednio ministrowi Reichswehry (zob. BA-MA, RH 1/13, Der Chef der Heeresleitung. TA Nr. 70/34 geh. T 3, Berlin, 30.01.1934 r.).